

Mineralogie systematická /soustavná/

- je dílčí disciplínou mineralogie
- studuje a popisuje charakteristické znaky a vlastnosti jednotlivých minerálů a třídí je do přirozené soustavy (systému)

Minerál /nerost/ - anorganická homogenní přírodnina (většinou krystalická látka - s definovatelnou strukturou), jejíž chemické složení se dá vyjádřit vzorcem

Znaky a vlastnosti (u každého minerálu):

1. Chemické složení (chemismus) – vzorec, vytváření pevných roztoků, izomorfní příměsi (příklady křemen, plagioklasy, sfalerit)
2. Struktura
3. Krystalografie (soustava, bodová grupa = oddělení, vřdčí krystalové tvary)
4. Fyzikální vlastnosti – hlavní poznávací znaky, podobnost (barva, hustota, tvrdost, štěpnost, lesk a jiné: magnetismus, radioaktivita, luminiscence, rozpustnost ve vodě a v činidlech, ...)
5. Geneze (podmínky vzniku a výskytu, asociace – parageneze)
  - za kterých podmínek a v jakém prostředí minerál vzniká, je stabilní, v jakých společenstvech minerálů se nachází,
  - přeměny minerálu a jejich příčiny
6. Topografická mineralogie
7. Význam minerálu v geologii, průmyslové využití

Dřívější klasifikace minerálů

Zmínka, podle jakých principů byly minerály řazeny do systému dříve:

-hlavně dle vnějších znaků, patrných na první pohled

př. **skupina “halovců”**, charakterizovaných jako nerosty nekovové, lehké a měkké – kalcit CaCO_3 , sádrovec $\text{CaSO}_4 \cdot 2 \text{H}_2\text{O}$, kryolit Na_3AlF_6

př. **“těživce”** siderit FeCO_3 , baryt BaSO_4 , ...

Uvedené názvy zanikly v pol. 19. století – zůstaly názvy:

“leštěnec olověný” = galenit

“křez železný” = pyrit:

Dnes je mineralogický systém založený výhradně na krystalochemické příbuznosti minerálů (krystalochemická klasifikace minerálů)

To znamená, že minerály jsou rozděleny do několika hlavních skupin podle chemického složení.

V rámci nich jsou minerály děleny (nebo seskupovány) podle strukturní a tím tedy i krystalografické příbuznosti, případně opět podle chemické příbuznosti.

Hlavní skupiny mineralogického systému:

- 1/ Prvky a příbuzné nerosty (slitiny kovů)
- 2/ Sulfidy a příbuzné sloučeniny (selenidy, teluridy, arzenidy, antimonidy a bismutidy)
- 3/ Halovce (halogenidy)
- 4/ Oxidy a hydroxidy
- 5/ Uhličitany (karbonáty), dusičnany (nitráty), boritany (boráty)
- 6/ Sírany (sulfáty) a příbuzné sloučeniny Te, Cr, Mo a W
- 7/ Fosforečnany (fosfáty), arzeničnany (arzenáty), vanadičnany (vanadáty)
- 8/ Křemičitany (silikáty) – jsou nejhojnější (horninotvorné minerály) a nejdůležitější**

Psaní vzorců – kulaté a hranaté závorky:

(Fe, Mg, ...Mn, ..) – jeden prvek je izomorfně zastupován dalšími prvky – pořadí určuje klesající množství kationtu (prvku), pevné roztoky

[ ] - aniontová skupina

Pevný roztok (izomorfní řada, směsný krystal) – další základní jednotka přirozeného systému minerálů

Pevný roztok (směsný krystal): - pevná látka s homogenní krystalovou strukturou, nejčastěji jde o směs dvou chemicky definovaných komponent. V ní jsou určité ekvivalentní pozice obsazovány různými ionty.

- homogenní krystalovaný minerál s proměnlivým kvantitativním poměrem složek, které se zastupují na základě blízké chemické a krystalografické příbuznosti (GS)

- **pevný roztok olivínu: forsterit** $Mg_2 SiO_4$ ----- **fayalit** $Fe_2 SiO_4$

- **pevný roztok plagioklasů (Na-Ca živeců):**

0% 10 30 50 70 90 100%
albit - oligoklas - andezín - labradorit - bytownit - **anortit**

$NaAlSi_3O_8$

$CaAl_2Si_2O_8$

Kyselé plagioklas

Bazické plagioklas

Izostrukturní skupina barytová: baryt $Ba SO_4$
celestin $SrSO_4$
anglesit $PbSO_4$

Izostrukturní skupina apatitová: apatit $Ca_5 (PO_4)_3 Cl$
pyromorfit $Pb_5 (PO_4)_3 Cl$
mimetezit $Pb_5 (AsO_4)_3 Cl$
vanadinit $Pb_5 (VO_4)_3 Cl$

Všechny členy uvedených izostrukturních (dříve izomorfních) skupin jsou si velmi blízké také z hlediska morfologie krystalu.

Varieta (odrůda) – u některých minerálů rozeznáváme určité variety, lišící se např. barvou, charakterem agregátu apod.

- křemen (ametyst, růženín, ...
- korund (rubín, safír, ...
- hematit (spekularit, lebník, ...

Mineralogické názvosloví

- jednoslovné na rozdíl od zoologického či botanického
- pro většinu minerálů platný mezinárodní termín, nejběžnější nerosty mají také názvy české (halit = sůl kamenná, křemen = quartz)
- koncovky -it, -in, -an
- jména nerostů s počátečním malým písmenem

Původ jmen některých minerálů

a/ dle tvaru krystalu či typu agregátu

lepidolit – šupinkatý

aktinolit – paprsčitý

sanidin – tabulkovitý

b/ podle barvy

pyrop – oheň

azurit – modrý

chrysoberyl – chrysos = zlatý

c/ podle jiných fyzikálních vlastností

plagioklas, ortoklas – štěpný

diamant (amadas = nezakrotný)

d/ podle použití : grafit (grafein = psáti)

e/ podle naleziště : labradorit, cinvaldit

f/ podle významných - bertrandit, goethit, bornit, wollastonit

g/ jiné názvy: apatit – klamavý

Minerální asociace, paragenese

Asociace minerálů (širší termín) – společný výskyt různých minerálů v horninách, na žíle, v dutině. Může jít o jednu nebo více minerálních paragenesí, které jsou odrazem několika po sobě jdoucích minerogenetických procesů.

Minerální paragenese (paragenese) - společný výskyt různých minerálů v horninách, na žíle či v dutině.

Je zákonitě podmíněný chemickým složením a termodynamickými podmínkami prostředí. Současně se vyskytující minerální fáze jsou tedy výsledkem jednoho minerogenetického aktu.